

100 Jõululapsuke tembutab taas?

■ El Niño, mis tähendab poisslast, on ühe Lõuna-Ameerika läänerranniku ilmanähtuse nimi.

Lõppeva aasta ilmatembud panevad paljusid mõtlema looduse keerdkäikude põhjuste üle. Paar inimest on küsinud: ega selleks pole ometi El Niño? Olevat ju tänavu nn El Niño aasta.

Too hispaaniakeelne sõna, mis tähendab poisslast, on juba paar sajandit kasutusel olnud ühe Lõuna-Ameerika läänerranniku ilmanähtuse nimena.

Õieti pole see poisike mingi tavaline põngerjas, vaid Jõululapsuke, kes (õigemini küll – mis) sünnib uuesti iga 3 kuni 7 aasta järel. Ning kinkideks kipub ta kaasa tooma peamiselt loodusõnnetusi!

Ettenägelikud inkad

Kui Hispaania konkistadoorid XVI sajandil praeguse Peruu aladele jõudsid, märkasid nad imestusega, et paljud linnad on ehitatud küngaste tipudele, osa asulaid olid aga ilma nähtava põhjuseta maha jäetud.

Pärismaalased olid lahked võramaalasi hoitama, et aeg-ajalt soikuvad sealkandis tuuled sootuks, vahel aga esinevad ootamatud padu-

vihmad. Sääraste nähtustega kaasnevad muutused merel. Vaiksest ookeanist, mis tavaliselt õnnistab kalureid Peruu ning Ecuadori ranniku lähedal rikkalikku saagiga, kaob vahel kala hoopis.

Vähemaks jääb ka väärtuslikku linnusõnnikut guaanot, mis on elanike teiseks sissetulekuallikaks (lämmastikväetis!).

Rannad on kaetud haisvate mereloomade ja -lindude korjustega.

Väävelvesiniku kontsentratsioon tõuseb sel perioodil Callao sadamas nii kõrgele, et peale vastiku mädamunalõhna muutvat ta isegi laevade värvi!

El Niñot kutsutaksegi seetõttu ka Callao maalriks.

Mis on siis sellise loodusnähtuse põhjus?

Uuringud näitasid, et tavaliselt suundub piki Lõuna-Ameerika läänerrannikut põhja suunas külm Peruu ehk Humboldti hoovus, mis toob endaga kaasa tohutul hulgal kalade toitu – planktonit.

Mingil põhjusel hakkab aga ookeani vesi paari nädala või kuu kestel soojenema ning kalad tõmbavad les-

ta kaugemale – parematele, s.o jahedamatele jahimaadele. Et see juhtub harilikult jõulude paiku, sellest siis ka nähtuse jumalavallatu nimi.

El Niño laiemas mõttes

Ka mudelarvutused ütlevad, et nad pole seotud kliima soojenemise ega ka atmosfääri saastatusega.

Põuad haaravad tihti laialdasi piirkondi. Inglise Alexander Beatson, St Helena saare kuberner, oletas 1816. aastal, (ajal kui valvas pagendatud Napoleoni!), et tugevad põuad, mille all kannatasid 1791. aastal India, samuti St Helena ja Montserrati saared ning kus hukkusid sajad tuhanded inimesed, olid tingitud ühest suurest kliimanähtusest.

1923 täheldas Indias töötav Gilbert Walker, et õhurõhu näidud Vaikse ookeani eri osades on omavahel seotud: kui lääne pool – Põhja-Austraalias – on õhurõhk madal, siis idas, Tahitiil, on rõhk kõrge, ja vastupidi. Alles 1960. aastate lõpul seostati seda nähtust El Niñoga.

Tavalisel aastal puhuvad passaattuuled idast läände ja säilitavad ta-

sakaalu ookeani soojema lääneosa ning jahedama veega idaosa vahel. Ebatavalisel, El Niño aastal muutub teadlastele mitte täielikult arusaadavil põhjustel olukord vastupidiseks. Põhja-Austraalia kandis tekib võimas antitsüklon, idatuuled nõrgenevad, soe vesi hakkab valguma Ameerika poole. Ilmastik muutub vastupidiseks tavalisele: kus on kõrbed, kukub sadama, kus on vihmametsad, läheb põuale.

1997. a põlesid Indoneesias ürgmetsad, Ameerikas uppused linnad. Mõnele paigale leidub ka midagi kasulikku: näiteks Atlandil väheneb orkaanioht.

Jõulupoisi asemele võib tulla Jõlutüdruk

Mõnel aastal juhtub Vaiksel ookeanil hoopis teistsugune nähtus: vesi Lõuna-Ameerika rannikul muutub tavalisest külmemaks. Seda nimetatakse analoogiliselt El Niñoga La Niñaks ehk tüdrukuks.

Too tüdrukuke kukub vahel mõl lama tõelise amatsoonina: 1998. a oli Kariibi merel orkaane poole rohkem kui harilikult.

“Suur oktoobriorkaan” Mitch läheb ajalukku kui üks surmatoovamaid – Kesk-Ameerikas hinnati hukkunute

arvuks 11 000! Siiski peetakse poisikest hullemaks kui tüdrukut.

XX sajandil loeti kokku 23 El Niño aastat ning 22 La Niña tulemist.

El Niño leevendamiseks on palju projekte. Üks soovib Antarktikast vedada Peruu kanti suure jäämäe, mis jahutaks kuumenevat vett. Arvutuste kohaselt peaks aga säärane mägi olema USA suurune! Ja veokulud oleksid kordi suuremad El Niño tehtavast kahjust.

Kes on süüdi?

Kas nad on seotud kliima soojenemisega? Nagu eespool lugeda, on neid olnud juba ammustel aegadel.

Alati on kasulik leida süüdlane. Kriminaalsetes asjades oli varem hea viidata Rummu Jürile või Voitkadele.

USAs leiti üles telefoninumber, mis kuulus California mehele nimega Al Nino. 1997. aasta ülivihmasel El Niño talvel hakati talle helistama, paludes sajud lõpetada.

Kõige hullem kõne tuli 74aastasele endisele meremehele ühelt tigidalt isalt, kes süüdistas vihmameest selles, et tütar kaotas süütuse – ei saanud paduvihmaga õigel ajal koju minna.

AIN KALLIS

LUMEKIHI PAKSUS JÕULUDE AJAL (cm)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
NARVA	13	3	4	9	12	19	9	2	8						
NARVA-JÕESUU	1999 viidi vaatlused Narvast Narva-Jõesuht									10	11	8	14	21	13
SÕRVE	*	-	jaam ei töötanud		2	8	-	1	-	1	4	3	1	-	2
TALLINN	1	0*	4	-	10	18	7	14	9	2	7	1	9	9	4
VILJANDI	3	-	5	4	14	12	14	6	8	6	22	4	5	9	12
VÕRU	-	0	4	8	10	13	12	8	4	7	29	9	2	1	3

* - lund ei ole üldse, 0 lund on alla 0,5 cm

Allikas: EMHI